

ІСТОРИЧНІ КАЗКИ ОЛЬГИ МАК: СЕМАНТИЧНИЙ РІВЕНЬ

У статті з'ясовуються жанрові особливості казок О.Мак. Дослідження здійснюється в контексті розвитку літератури «українського зарубіжжя». Аналізується історичність як семантичний рівень жанру. Обстоюється ідея про те, що змістові критерії у визначенні жанрових особливостей твору мають інформативний, деталізуючий характер. Доводиться, що історична основа казок виявляється у змісті й простежується в образній системі, хронотопі та в композиції. Звернення О.Мак до подій історичної минувшини та створення міфопоетичного простору стають означниками її морально-етичних поглядів на сучасне України. Зазначається, що авторка насичує власні казки образами історичних постатей, вказівками на історичний час, а відтак – змінює жанрові характеристики самого твору. Констатується, що казки О.Мак мають оповідальний характер й така манера нарації традиційно притаманна цьому жанрові. У казкотворчості письменниці значно розширює простір та час. Домінантною постає ідея славного минулого українців, яка має стати джерелом відродження національної культури.

Ключові слова: жанр, казка, хронотоп, образ, художній світ.

Постановка проблеми. Літературна казка «українського зарубіжжя» представлена доробком І. Багряного, В. Вовк, І. Качуровського, Б. Лепкого, О. Лятуринської, О. Мак та багатьох інших. Як й інші твори письменників-емігрантів, українські казки тривалий час залишалися в Україні невідомими. Перша збірка, яка вмістила казки письменників української діаспори, вийшла друком в Україні 1992 року. Проте й сьогодні частина написаного залишається неопублікованим, а відповідно недослідженим. На відміну від авторських казок радянських письменників, які у роки ідеологічних утисків хоч і вкрай рідко, але все ж виходили друком на теренах материкової України, казки «українського зарубіжжя», які порушували важливі проблеми українського націотворення, збереження рідної культури, мови, тривалий час замовчувалися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість письменників української діаспори стала предметом наукових студій О.Г. Бросаліної, Н.В. Буркалець, І.В. Бурлакової, С.А.Водолазької, З.Б. Лановик, Г.П. Лукаш, В.А.Просалової, І.Є. Руснак, В.П.Мацька та ін. Казки еміграційних українських письменників розглядала в статті «Національна домінанта в літературній казці української діаспори» Т.Левчук. Проте обсяг і завдання статті не дали можливість дослідниці ширше долучити джерельний матеріал. Актуальність цього дослідження зумовлена недостатньою розробленістю методики генологічної кваліфікації казки, необхідністю з'ясування специфіки казкотворчості О.Мак.

Метою написання статті є аналіз казок О.Мак, визначення їх жанрових та художніх особливостей.

Казки О.Мак є органічною складовою творчості письменниці. Щодо їх особливостей, то це, насамперед, наявність у них історичної основи. Термін «історична казка» поєднує в собі різні рівні характеристики: тут звучить назва жанру («жанрове ім'я» [14]) та ідейно-тематичне і змістове спрямування конкретного твору. Дослідник теорії літератури Ж.-М. Шеффер обстоював ідею різнорівневої характеристики жанру. На нашу думку, досить слушним є виокремлений ним семантичний рівень. Змістові критерії у визначенні жанрових особливостей твору мають інформативний, деталізуючий характер. Досить часто вони стають основою в систематизації чи класифікації жанрів. Г. Сабат аналізує казки І. Франка, класифікуючи їх за способом зображення подій у фантастичних сюжетах, метафоризовано-алегоричним характером оповіді, семантико-структурними ознаками [13, 19]. Дослідниця російської літературної казки Т.Леонова серед жанрових різновидів авторської казки називає сатиричні, агітаційно-пропагандистські, соціально-дидактичні, повчальні, філософські тощо [7, 196].

Історичність як семантичний рівень жанру виявляється саме у змісті та простежується в образній системі, хронотопі казок. Звернення О.Мак до подій історичної минувшини та створення міфопоетичного простору стають означниками її морально-етичних поглядів на

сучасне України. Героїзація минулого має на меті формування героїчного сучасного та майбутнього України, тобто авторка створює героїчний ідеал минулого з його проекцією в майбутнє. М.Бахтін писав: «Щоб наділити реалістичністю той чи інший ідеал, його мислять таким, який уже був одного разу колись в Золотому столітті в «природному стані» або мислять його існуючим у сьогоденні десь за тридев'ять земель, за океанами, якщо не на землі, то під землею, якщо не під землею, то на небі [1, 235]». Така «історична інверсія», «вертикальна вибудова» (М.Бахтін) твору з її заглибленням в історичну та міфологічну минушину пропагують ідею прадавності українців, яка всебічно обстоювалася в науковій і художній творчості представників «українського зарубіжжя». Знаходимо авторське обґрунтування необхідності долучення історичної тематики до власної художньої творчості. Зокрема, О.Мак зазначає, що історичне посилює в ній «віру у визволення України. І ще тому мене вабить історична тематика, що в ній утривалось лиш те, що було велике й важливе. По історії ми бачимо, як час немилосердно затирає усе дрібничкове й несуттєве. Лиш історія може навчити нас, що варте боротьби, жертви і крові, а що ні [3, 10-11]».

Авторська установка на «історичність» простежується і в композиції казок. Письменниця дещо змінює функцію зачину казки, яка традиційно мала налаштувати читача на слухання та введення у фантастичний світ. О.Мак вже з перших рядків своїх творів робить установку на історичний виклад: «По Аскольдові і Дирові став князем на Русі, на Землі Полянській, малий князь Ігор [11, 2]»; «Діялося це давно, у славному городі Києві - столиці Землі Полянської, за князя, що його імени вже ніхто не пам'ятає. Може звався він Кий, а може якось інакше - не знали тоді наші предки письма, то й не записали. А шкода, бо був той князь мудрим і сильним правителем, якому корилися не лише поляни, що жили довкола Києва, а й інші українські племена: деревляни, дреговичі, сіверяни й тиверці. Давали данину князеві, йшли служити до нього дружинниками, ходили в походи разом з ним - і збагачували княжу столицю [10, 2]». Якщо в традиційних казкових формулах-зачинах подається лише констатація існування персонажів казки, то в казкових творах О.Мак окреслюється історичний час і тло, на якому будуть відбуватися події. Тут же авторка висловлює власну оціночну позицію до подій того часу та дає характеристику персонажам: «І був город Київ найкращий та найбагатший серед усіх інших українських городів, а слава про його князя йшла далеко довкола і заходила аж у царство індійське, в городи грецькі [10, 2]». За допомогою стислих лексичних кліше «та ось», «і стало сутужно», «от зібралися» казкарка чітко розмежовує експозицію і зав'язку, передає несподівану зміну сталості, поданій в експозиції твору.

Фінальні словосполучення, які обрамлюють сюжети казок, мають формульний тип і характеризуються стилізацією під фольклорні кліше: «Три дні смажені в меді горіхи їли, сичений мед пили, пісень співали, всіх подорожніх до столів закликали, щоб слава по світу йшла про радість у столичному городі Києві [10, 8]». Але якщо в уснопоетичних творах фінальні форми досить часто виявляють своє гумористичне звучання, то в авторських казках О.Мак завершення реалізує головну ідею письменниці – звеличення героїв: «А Олегів щит на городській брамі лишився. Кажуть, що блищить там і досі. Чи правда – не знаю [11, 15]».

Казки О.Мак мають оповідальний характер. Така манера нарації взагалі притаманна цьому жанрові, тут нема великої кількості описових художніх атрибутів, які б уповільнювали ритм оповіді. У казці «Як Олег здобув Царгород» авторка уникає установки на фантастичність викладу. Природничо-географічні, історичні, частково побутові реалії створюють ілюзію достовірності. Мінімізована роль фактору вигадки, який, на думку Л.Ф.Дунаєвської, є найголовнішим контрадикторним поняттям фольклорної легенди й казки [2, 15], очевидно й дали підстави окреслити авторкою жанр твору як легенда. Для казкотворчості письменниці характерне намагання наповнити оповідь історичними деталями, які носять інформативний характер. У творі «Аскольд і Дир та київські князівни» О.Мак наводить обряд поховання князя, у казці «Як Олег здобув Царгород» називає елементи військового озброєння, човнів. Увага до історичної деталізації, очевидно, продиктована прагненням письменниці надати тексту більшої правдоподібності.

Такий підхід формує особливу модель світу, в основі якої знаходиться історична минувшина, впливає на мовленнєве наповнення текстів, у яких, з одного боку, вгадується тяжіння до фольклорно-казкової традиції, а з іншого – до поезики історичного віршованого епосу. Так, зокрема, в казці «Аскольд і Дир та київські князівни» О.Мак вдається до використання художнього прийому паралелізму, який, як відомо, є одним із яскравих засобів художнього увиразнення та важливим композиційним прийомом історичних, соціально-побутових пісень та дум: «А як уже вмер князь Кий, то трава три дні рососою сходила, дерева додолу похилилися, а хвилі в Дніпрі-ріці так схлипували жалісно й так об береги билися, аж вали довкола міста мокрі стали [10, 2]».

Ідейно співвідноситься з сучасністю, з історичним часом час та простір, вибудований у казках О.Мак. За висновками Г.Сабат, «час казкаря акціально зорієнтований на інтровертну координату часу нарації із сучасністю» [13, 12].

У текстах казок відчувається переплетіння двох типів простору: простору, наближеного до реального, та фантастичного простору. Н.Копистянська зазначала, що «казкова поезика, мотиви, епізоди, персонажі зі своїм казковим хронотопом, особливо казковий простір, стають жанрозначущим компонентом різних за жанром творів (наприклад, різдвяних повістей Дікенса, Гоголя). Тому хронотоп у літературній казці підпорядкований не одному, а декільком жанровим правилам. У сюжетному хронотопі літературної казки зберігається динамізм, ущільненість часу і пунктирне його зображення. Головна роль належить авантурному кризовому часові, побутовий хронотоп редукований, окремі ситуації «перевірки», «випробування», поєднуються «часом випадку». Поряд із цим у літературній казці з'являється інверсія, ретроспекція, розгалуження в сюжеті, посилюється причинно-наслідковий зв'язок епізодів»[4, 89]». Дослідниця продовжила думку М.Бахтіна, який підкреслював, що «жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом [2, 235]». У своїй гіпотетичній моделі жанру другим за значенням системоутворюючим елементом жанрової форми Н.Л. Лейдерман виділяє просторово-часову організацію, яка представляється «власне конструкцією внутрішньотекстової сфери художнього світу [4, 25]». Істотні зміни структури та функціонування системоутворюючих елементів жанрової моделі викликають її трансформацію. Іншими словами, зміна властивостей елементів системи порушує співвідношення між елементами, що призводить до зміни жанрових ознак і дозволяє говорити про виникнення нового жанру або нової жанрової модифікації.

Традиційну для фольклорної казки циклічність хронотопу О.Мак «розмикає» саме за допомогою історичних образів, історичного тла. Якщо в уснопоетичних творах цього жанру замкнутість хронотопу свідчить про те, що часу немов би не було ні до моменту оповіді в казці, ні після, то у творах письменниці історичність стає вказівкою на минувшину сьогоднішньої держави і більше того чітко означає її (минувшину) як героїчну, що є виявом морально-етичних поглядів авторки.

Простір у творі відкритий. Події відбуваються не лише на теренах Русі, а й поза ними, хоча авторка показово й свідомо змальовує патріотизм русичів, який проявляється саме за межами рідної держави. Тут простежуються яскраві паралелі, які розкривають авторську світоглядну позицію, в якій прочитується можливість і потреба патріотичних вчинків для України навіть далеко за її межами. В. Мацько, помічаючи дидактичне спрямування казки, зазначає, що «засобами історичної казки авторка прищеплює юним читачам любов до рідної землі, її героїв. Виховуючи патріотичні почуття, вона прагне відтворити обстановку через яку відбувалося б у свідомості індивідуально-особистісне творення людиною цілісної картини світу [12, 208]»

Локальність простору (Україна) змінюється на глобальне, масштабне зображення просторових означників, які досягаються не лише за допомогою зміни опірних географічних означень (Дніпро, Чорне море, Царгород, Київ), а й за допомогою міфологічних образів, які за своїм космологічним значенням є виразниками основних стихій світу – води (Посейдон, Ненаситець, Водяник), вітру (Стрибог), землі/лісу (Лісовик).

Художній час втілюється за допомогою оповідної форми композиційно-мовленнєвої структури, за рахунок розвитку сюжету. Якщо у фольклорній казці час може

пришвидшуватися (відбуття й прибуття героя), дорога не описується, то тут авторка пришвидшує одні події і сповільнює інші. Переходи одного часу в інший відбуваються легко, завдяки фігурі оповідача, автора-посередника між подіями, які зображуються, та читачем.

Традиційним для жанру казки є і наявність хронотопу дороги. Проте створюється нехарактерний для фольклорних казок мотив подорожі. Це вирішення не власних особистих потреб (пошуки коханої, батька), а на перший план виноситься ідея загальнодержавного значення. О. Мак зберігає традиційні для українства закони моральності, які виявляються у відданості власному народові, збереженні сімейних цінностей. Князь Олег готовий віддати власне життя за благополуччя Русі («Як Олег здобув Царгород»), князі Аскольд та Дир спочатку їдуть в похід на благо Землі Полянської, а потім, ризикуючи життям, рятують з небезпеки наречених («Аскольд і Дир та київські князівни»).

Образи казок зберігають свою знаковість, вони позбавлені психологічних характеристик. Авторка дотримується принципу «герой у фантастичному світі», що наближає казки О.Мак до фольклорного звучання. Використання О.Мак імен історичних постатей формує ілюзію реальності навіть з урахуванням уживання імен міфологічних образів. Сприймавши час відтворення у казці як визначений і відтворивши в уяві його межі, читач підсвідомо сприймає наступні дії як такі, що реально відтворюють події, які колись відбувались.

Міфологічні персонажі казок стають активними виразниками бінарної образної опозиційності, виконуючи роль як злотворців (Водяник, Лісовик), так і помічників героя (Стрибог, Ненаситець).

Авторка використовує притаманну фольклорній традиції символіку чисел: тричі Олег з військом звертається до Ненаситця, «три дні трава рососою сходить», плачучи за князем. Такий трикратний повтор формує ретардацію у розвитку дії. Ретардація досить часто є невід'ємною частиною гіперболізації образів. У казках О.Мак не знаходимо гіперболічних виявів сили героїв-добротворців. Авторка акцентує увагу на зображенні їх мужності, сміливості, патріотизму – тих якостей, які характеризують моральність та звитягу людини. Натомість міфологічні образи подаються авторкою антропоморфно із використанням гіперболи: «Величезний та окатий, у блакитній вишиваній сорочці та синій дорогій киреї [11, 8]» (Ненаситець); «Очі в нього, як дві брили льоду, ніс – як журавель, що то ним з криниці воду тягнуть, а в ротяку міг би без перешкод найбільший човен заїхати [11, 12]» (Посейдон); «Голова в нього, мов копиця сіна, величезна і зеленим мохом обросла. На чолі роги, ноги цапині й борода аж по землі волочиться [10, 3]» (Водяник). Таке протиставлення добротворців та злотворців підкреслює мужність тих, хто здатен протистояти такій силі. Показовими є обрані авторкою імена: Ненаситець – цар дніпровських порогів, у хвилях якого загинуло багато людей; Гострозор – Олегів дружинник, який проглядає шлях. Семантика таких імен персонажів виявляє код національної приналежності, оскільки дешифрується саме українською мовою. Аналізуючи казки письменників «українського зарубіжжя», Т.Левчук узагальнила: «У художній формі навіть творів для дитячого читання порушуються питання щодо ваги національного. Розрадливо, що в той час, коли на материковій Україні болісно вирішувалося питання державності, в умовах еміграції все гостріше поставало питання національного характеру творчості. Однак національний стиль, за переконанням багатьох, мав визначатися не лише зовнішньою атрибутикою. Він (стиль) має брати свій початок в українській духовності, в українському світовідчутті, причому від найдавніших часів [5, 88]».

Висновки. Отже, літературна казка традиційно яскраво виявляє свою національну спрямованість, яка у О.Мак підсилюється фольклорно-міфологічною та історичною основою твору. Авторка насичує власні казки образами історичних постатей, вказівками на історичний час, а відтак – змінює жанрові характеристики самого твору. У казкотворчості письменниці значно розширює простір та час. Домінантною постає ідея славного минулого українців, яка апріорі має стати джерелом відродження національної культури в материковій Україні. Авторка створює міфолого-історичний хронотоп, у якому їй вдалося реалізувати бінарну опозиційність не лише локально на рівні «свого» та «чужого» світу-простору, а й через протиставлення русичів та греків перевести вирішення конкретних проблем у загальнонаціональні.

Хронотопні особливості казок О.Мак стають виявом авторської індивідуальності. Розширення історико-національної характеристики відбувається шляхом уведення образів української міфології. Поєднання в тексті казки міфологічних та історичних образів сприяє створенню цілісного простору України, реалізує ідею прадавності української держави та культури.

Список використаної літератури

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики – М. : Худож. лит., 1975. – С. 234—407.
2. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.01.07 «Фольклористика» / Л.Ф.Дунаєвська. – Київ, 1998. – 37с.
3. Кирпа Г. «Я є кимсь...»: передмова // Мак О.Каміння під косою: [повість] / Галина Кирпа. – К. : Лелека, 2004. – С. 3–16.
4. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н.Х. Копистянська. – Львів : Паїс, 2005. – 368 с.
5. Левчук Т. Національна домінанта в літературній казці української діаспори / Т.Левчук // Волинь філологічна. Українська і польська література для дітей і юнацтва. – Вип.3. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волтнського державного університету імені Лесі українки. – Луцьк, 2007. – С. 81-89.
6. Лейдерман Н. Л. Движение времени и законы жанра [монографія] / Н. Л. Лейдерман. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1982. – 244 с.
7. Леонова Т.Г. Русская литературная сказка XIX в. в ее отношении к народной сказке (поэтическая система жанра в историческом развитии). – Томск : Издательство Томского университета, 1982 – 198 с.
6. Липовецкий М. Н. Поэтика литературной сказки / М. Н. Липовецкий – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1992. – 183 с.
7. Мак О. Каміння під косою: [повість] / Ольга Мак. – К. : Лелека, 2004. – 144 с.
8. Мак О. Аскольд і Дир і кийські князі. Казка / О.Мак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://abetka.ukrlife.org/dyr.htm>
9. Мак Ольга Як Олег здобув Царгород / О.Мак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/dityacha-literatura/640-mak-o-yak-oleg-zdobuv-tsargorod/>
10. Мацько В.П. Українська еміграційна проза ХХ століття [монографія] / В.П.Мацько. – Хмельницький : ПП Дерепа І.Ж., 2009. –388 с.
11. Сабат Г.П. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури», 10.01.01 – «Українська література» / Г.П.Сабат. – Київ, 2009. – 32 с.
12. Шеффер Ж.-М. Что такое литературный жанр? / Ж.-М.Шеффер [пер. и послесловие С.Н.Зенкина]. – М. : «Едиториал УРСС», 2010. – 192 с.

Одержано редакцією 18.01.2013 р.

Прийнято до публікації 25.01.2013 р.

Аннотація. *Смирнова Н. Исторические сказки О.Мак: семантический уровень.* В статье выясняются жанровые особенности сказок О.Мак. Исследование осуществляется в контексте развития литературы «украинского зарубежья». Анализируется историчность как семантический уровень жанра. Отстаивается идея о том, что содержательные критерии в определении жанровых особенностей произведения имеют информативный, детализирующий характер. Доказывается, что историческая основа сказок отображается в содержании и прослеживается в образной системе, хронотопе и в композиции. Обращение к событиям исторического прошлого и создание мифопоэтического пространства свидетельствуют о морально-этических взглядах писательницы на современную Украину. Отмечается, что автор насыщает собственные сказки образами исторических фигур, указаниями на историческое время, а затем - изменяет жанровые характеристики самого произведения. Констатируется, что сказки О.Мак имеют повествовательный характер и такая манера нарации традиционно присуща этому жанру. В сказкотворчестве писательница значительно расширяет пространство и время. Доминантной представляется идея славного прошлого, которая должна стать источником возрождения национальной культуры в Украине.

Ключевые слова: жанр, сказка, хронотоп, образ, художественный мир.

Summary. *Smirnova N. O.Mak's historical tales: semantic level.* The genre features of O.Mak's tales are discovered in the article. Research is carried out within the "Ukrainian foreign countries" literature. Historicity has been analyzed as semantic genre level. Author believes, that most important

criteria to define genre features of the text have informative, detailing character. It is proved, that historical basis of fairy-tales is shown in the content and can be seen in the imagery system, time-space and composition. Such use of historical events and creation of mytho - poetic space show us author's ethical views on modern Ukraine. O.Mak often include historical figures, indicates on historical time, therefore, she changes the genre characteristics of her tales. O.Mak's fairy tales have narrative character, manner of narration is traditionally characterized this genre. The author significantly expands space and time. The glorious past of Ukrainians appears as a dominant idea, which must become a source of revival of national culture in Ukraine.

Keywords: *genre, fairytale time-space, image, artistic world.*

УДК 821.161.2 Череватенко

Ганна КЛИМЕНКО (СИНЬООК)

ІСТОРИОСОФСЬКА ТА МІФОСОФСЬКА ПАРАДИГМИ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ЛЕОНІДА ЧЕРЕВАТЕНКА “ЗАКЛЯТЕ ЗАЛІЗО”: РОЗМИСЛИ НАД КНИГОЮ Стаття перша

*Віки летять, а краєвид той самий, –
Зросте з-під часу чарівних підков
Все те, що нам намарилось віками.
Леонід Череватенко.*

Авторка статті ставить за мету дослідити історіософський та міфософський модули нової поетичної збірки Леоніда Череватенка “Закляте залізо”.

Ключові слова: *історіософський, міфософський, український, національний, екзистенційний, генетичний, нація, етнос, інтертекстема, буття, міфологія, істинний (автентичний, абсолютний), масовий, працур, сучасник.*

Постановка проблеми. Про сучасників писати тяжче, ніж про тих, котрі вже одійшли у вічність. Принаймні так здається на перший погляд: завше маєш почуття тривоги (у висліді – провини) зробити бодай щонайменшу похибку, мовлену чи то усно, чи писано; в кожному разі, свідком і суддею таких помилок, недооцінок і кривотлумачень може стати живий митець. Подібний страх зосібна маємо щодо постаті Леоніда Череватенка і його творчості.

Леонід Васильович – не лише член Національної спілки письменників України, а й экс-голова її Київського осередку. Поет, перекладач, літературний критик, мистецтвознавець, кіносценарист, кінокритик, Л. Череватенко за сімдесят чотири роки свого життя не заробив собі гучного імені, та, зрештою, й не мав такої мети. Кредо “працювати, а час покаже, чого варта та праця [3]” вказує на безкорисливу й немеркантильну вдачу митця. Навіть тяжка хвороба не стає на заваді цільному і глибокому чоловікові: творчий дух перевершує тіло, наснажує і окрилює.

Незважаючи на оприлюднені в друкованому й електронному форматах окремі інтерв'ю з письменником [3], [5], [8], чималий інтерес до його особистості з боку літературно-мистецької інтелігенції – ще надто багато лишається заслоненим від ока. В цьому й полягає наше завдання – здійснити спробу привідкрити завісу на творчий портрет Л. Череватенка, дати йому належне поцінування, бо саме цього – попри низку винагород у царинах літератури й кіно (лауреат Республіканської премії ім. О. Білецького в галузі літературно-художньої критики, премії Спілки кінематографістів СРСР (1988), Національної премії України ім. Т. Шевченка (2002) за документальну кінотрилогію “Я – камінь з Божої праці”, премій ім. В. Винниченка, “Київ” ім. Є. Плужника) – митцеві вельми бракувало упродовж усього життя.

Об'єктом нашої наукової студії є остання (крайня в часі!) поетична збірка Л. Череватенка “Закляте залізо”, яка вийшла друком минулого 2012 року у видавництві “Дух і Літера” й на початку цього (2013) року (31 січня) була премійована: визнана “Українською